



Cursusboek

Toegankelijkheid

Versie maart 2017

Bouw

Advies

Toegankelijkheid

Het kenniscentrum Bouw Advies Toegankelijkheid geeft cursussen en instructies hoe de toegankelijkheid van woningen, gebouwen met publieksfuncties en de woonomgeving verbeterd kan worden. Hoe kun je invloed uitoefenen om de toegankelijkheid en daarmee de bruikbaarheid te verbeteren?

Inhoud

Inleiding	4
Toegankelijkheid	4
Iedereen	5
Wetgeving, normen, richtlijnen en wensen	6
Wetgeving	6
1. Bouwbesluit 2012	6
2. Gemeentelijke bouwverordening tot 2012	6
3. Omgevingsvergunning (bouwvergunning)	6
4. VN-verdrag	6
5. Omgevingswet	7
Normen, richtlijnen en wensen	7
1. Handboek voor Toegankelijkheid (HVT)	7
2. Handboek Samen op Pad (SOP)	7
3. Richtlijnen voor verkeer en omgeving (CROW)	7
4. Bouw Advies Toegankelijkheid (BAT)	8
5. Toegankelijkheidslijst (wensen voor nieuwbouw)	8
Invloed op het bouwproces	9
1. De gemeente als toetsers voor omgevingsvergunning	9
2. De gemeente als opdrachtgever	9
3. De gemeente als beleidsmaker	9
4. Het gemeentelijk subsidiebeleid	9
5. Woningbouwcorporaties	10
6. Lokale opdrachtgevers	10
Onderzoeksmethoden	11
1. Invloed uitoefenen op bouwplannen.	11
2. Een eigenaar/beheerder bewegen om een bestaand probleem te verbeteren.	12
3. Organisaties die regelmatig bouwen, bewegen om bouwprocedures te verbeteren.....	13
4. Gebruikers informeren over de bruikbaarheid (denk aan gidsen en websites).....	13
5. Toegankelijkheid / aanpasbaarheid van bestaande woningen	13
6. Adviseren bij nieuwe bestratingsplannen en bij herbestratingen.....	14
7. Onderzoek de toegankelijkheid van bestaande voetpaden	14
8. Schouwen van een gebied	14
9. Onderzoek naar toegankelijkheid van wandelingen en ommetjes	14



Inleiding

Deze cursus gaat over het bevorderen van toegankelijkheid, maar wat is toegankelijkheid precies? Volgens *van Dale* is de betekenis 'bereikbaar of te betreden'. Alles wat we om ons heen zien is bereikbaar en te betreden en dus toegankelijk. Voor de meeste mensen is er helemaal geen probleem op het gebied van toegankelijkheid. Behalve voor mensen met beperkingen. In ontwerp- en bouwprocessen worden vaak bewust of onbewust allerlei drempels aangebracht. Daardoor is de gebouwde omgeving voor hen helemaal niet bereikbaar of te betreden. Met andere woorden: Deze drempels maken mensen letterlijk gehandicapt ! Het gaat in deze cursus om toegankelijkheid voor mensen met fysieke beperkingen.

Toegankelijkheid

Zodra architecten, ontwerpers en beleidsmakers toegankelijkheid in de praktijk toepassen beperken zij zich tot een aantal ontwerpeisen. Denk aan eisen over de minimale breedte van deuren en gangen, de maximale hoogte van drempels, de afmetingen van liften enz. Vaak zijn dit dezelfde eisen die de wetgever stelt in het Bouwbesluit aan bouwplannen. Het gaat dan vooral om de minimale afmetingen van voorzieningen. Bij sommige bestemmingen/functies van een gebouw eist de wetgever extra voorzieningen zoals een rolstoeltoegankelijk toilet. De wetgever stelt in dat geval alleen eisen aan de maatvoering van zo'n toilet (1,65 m x 2,2 m). Kortgeleden bleek uit [onderzoek](#) dat 66% van de rolstoeltoegankelijke toiletten als gevolg van een verkeerde inrichting niet bruikbaar is door rolstoelgebruikers. Onze wetgever is er niet van doordrongen, dat het vreemd is om in het Bouwbesluit wel aan te geven dat er een voorziening moet zijn en niet aan te geven dat die voorziening bruikbaar moet zijn.

Bij het openbaar vervoer zien we iets soortgelijks. De perrons van de bushaltes zijn verhoogd en de buurtbussen zijn voorzien van een lift aan de achterzijde. De bushalte is toegankelijk en de buurtbus is ook toegankelijk, maar de transfer van de bus naar de bushalte is onmogelijk. Een reiziger met een rollator of rolstoel die gebruik wil maken van de buurtbus moet dan op de rijbaan naast de toegankelijke halte staan wachten. Ontwerpers staan er niet bij stil dat het doel van ontwerpeisen is dat een voorziening *bruikbaar* is. Kennelijk gebruiken wij het begrip 'toegankelijk' verkeerd. Het gaat er niet om of een voorziening 'toegankelijk' is. Het gaat erom of iets bruikbaar en functioneel is. Het *Handboek voor Toegankelijkheid* (HVT) stelt:

'Toegankelijkheid is de eigenschap van buitenruimten, gebouwen en woningen die maakt dat mensen – divers als ze zijn – er kunnen doen wat ze er volgens de bestemming moeten kunnen doen.'

Een bioscoop met een brede toegangsdeur en een gang zonder drempels wordt zeer gewaardeerd door rolstoelgebruikers, maar je komt voor de film en niet voor de brede deur en de gang zonder drempels. Vaak gaan mensen samen naar de film en willen zij naast elkaar zitten. Toegankelijkheid heeft te maken met een normale verwachting, dat je iets kunt doen op eenzelfde wijze als ieder ander, dat je 'gewoon kunt meedoen' en niet wordt buitengesloten. Bij het begrip 'toegankelijkheid' moeten we altijd bedenken, dat het om *functie(s)* gaat. De functie van een bioscoop is om alleen of samen naar de film kijken. (Misschien kunt u zelf ook een voorbeeld bedenken?).



Iedereen

Vaak wordt er gesproken over 'toegankelijkheid voor iedereen'. 'Iedereen' wil zeggen dat men niemand uitsluit. Er zijn echter veel verschillende beperkingen. En elke beperking stelt weer andere eisen aan de gebouwde omgeving. Sommige eisen voor de ene beperking zijn zelfs tegengesteld aan de eisen voor een andere beperking!. Er zijn beperkingen die vaker voorkomen en beperkingen die nauwelijks voorkomen. Er zijn beperkingen die veel aanpassingen vragen en beperkingen waarvoor nauwelijks aanpassingen nodig zijn. Ideaal is een inclusieve samenleving die zo is ingericht dat niemand wordt buitengesloten. *Design for all* is een ontwerpmethodologie die zo'n inclusieve samenleving nastreeft. Er zullen altijd beperkingen zijn, die aanpassingen vragen die niet mogelijk zijn. Iedereen begrijpt bijvoorbeeld dat het niet mogelijk is om stadsbussen zo te maken dat er bedden mee kunnen worden vervoerd. Voor heldere communicatie is het van belang dat we het begrip 'iedereen' koppelen aan specifieke beperkingen. Denk daarbij aan toegankelijkheid voor rollator-, rolstoel- en scootmobielgebruikers, toegankelijkheid voor mensen met een visuele beperking, toegankelijkheid voor mensen met een auditieve beperking, toegankelijkheid voor lange mensen, enz.



Wetgeving, normen, richtlijnen en wensen

Veel mensen denken dat de wetgever de toegankelijkheid voor nieuwe gebouwen goed heeft geregeld, maar er is nauwelijks iets in de wetgeving terug te vinden. Toegankelijkheid moet door de opdrachtgever zelf georganiseerd worden.

Wetgeving

1. Bouwbesluit 2012

Het Bouwbesluit is oorspronkelijk in 1992 vastgesteld. Het bestaat uit een verzameling bouwtechnische voorschriften waar alle bouwwerken in Nederland aan moeten voldoen. De juridische schrijfwijze maakt het lezen soms lastig. Verbouwingen vallen ook onder het Bouwbesluit. Er wordt onderscheid gemaakt tussen bestaande en nieuwe bouwwerken. Aan bestaande gebouwen worden op het gebied van toegankelijkheid geen eisen gesteld. Aan nieuwe gebouwen (bouwplannen) stelt het Bouwbesluit een beperkt aantal eisen. De voorschriften in het Bouwbesluit zijn niet toereikend om toegankelijkheid te realiseren. Veel gemeenten zouden graag extra eisen willen stellen maar sinds het Bouwbesluit van kracht is, mag dit niet meer!



2. Gemeentelijke bouwverordening tot 2012

Tot 2012 was er in elke gemeente een Gemeentelijke bouwverordening van kracht die zij zelf mochten wijzigen en vaststellen. Elke gemeente had in artikel 2.5.4 opgenomen hoe de bereikbaarheid van gebouwen vanaf de openbare weg moest worden vormgegeven. Vanaf 2012 zijn deze artikelen in het Bouwbesluit opgenomen en mogen gemeenten geen aanvullende eisen stellen! De wetgever heeft het betreffende artikel niet compleet overgenomen waardoor nu de hachelijke situatie is ontstaan dat de toegangsdeur van een nieuwe woning wel toegankelijk moet zijn, maar het toegangspad niet ([zie filmpje](#)). Volgens BAT is deze wijziging in strijd met het VN-verdrag voor de rechten van personen met een handicap en moet dit zo snel mogelijk worden hersteld!

3. Omgevingsvergunning (bouwvergunning)

De bouwvergunning is per 1 oktober 2010 vervangen door een meeromvattende omgevingsvergunning. De gemeente dient bouwplannen te toetsen aan vier regels:

- Het bestemmingsplan;
- Het Bouwbesluit;
- De lokale Bouwverordening;
- De redelijke eisen van welstand.

Indien de bouwaanvraag aan deze regels voldoet *moet* een omgevingsvergunning worden afgegeven.

4. VN-verdrag

In 2016 heeft Nederland als één van de laatste westerse landen het VN-Verdrag voor de rechten van personen met een beperking geratificeerd. Dit VN-Verdrag is door de Verenigde Naties vastgesteld om te bevorderen dat personen met een beperking gelijkwaardig kunnen participeren in de maatschappij, net als alle andere burgers. Het verdrag regelt wat de landen moeten doen om die gelijkwaardige participatie te realiseren. Het zwaartepunt van de uitvoering ligt bij de gemeenten, omdat zij het dichtst bij de burger staan en veel uitvoerende taken hebben. Nu het verdrag geratificeerd is, zullen de gemeenten een plan voor de implementatie moeten maken.



Maar er is ook een belangrijke rol weggelegd voor de rijksoverheid. Op een aantal punten is namelijk al gebleken dat wat het kabinet voorstaat (namelijk: laat 'het veld' het regelen), niet werkt. Dat geldt voor de meest basale rechten, zoals de openbare toegankelijkheid. Zolang er geen goede en duidelijke regelgeving is die bij nieuwbouw en bij verbouw regelt dat aan toegankelijkheid voldaan wordt, zal de toegankelijkheid een ideaal aan de horizon blijven. Architecten, bouwers en opdrachtgevers hebben allemaal hun eigen ideeën die lang niet altijd leiden tot toegankelijkheid. Wet en regelgeving moet dat afdwingen.

(tekst van de website [Sociaalblok Wim Peters](#))

5. Omgevingswet

Naar verwachting zal de Omgevingswet in het voorjaar van 2019 in werking treden.

De Omgevingswet is een bundeling van 26 verschillende wetten met regels over ruimte, wonen, infrastructuur, milieu, natuur en water. De Tweede kamer heeft Amendement 33962 aangenomen en stelt daarmee dat de woonomgeving en dat nieuwe bouwwerken bereikbaar en toegankelijk moeten zijn.....Op dit moment is er nauwelijks iets geregeld. Tegelijk steggelt de kamer over deregulering. Hoe gaat de wetgever dit regelen?

Normen, richtlijnen en wensen

1. Handboek voor Toegankelijkheid (HvT)

Het HvT geldt in Nederland als standaardreferentie voor fysieke toegankelijkheid. Van 1973 tot 1996 was er 'Geboden Toegang' onder redactie van de [Gehandicaptenraad, nu leder\(in\)](#). In 1996 heeft de Gehandicaptenraad besloten dat het tijd werd dat dit document onderhouden moest worden door de markt en is er een commercieel product ontstaan het 'Handboek voor Toegankelijkheid'. Het handboek wordt uitgegeven door BIM media en kost €175,00 (2016).



2. Handboek Samen op Pad (SOP)

Het SOP is een naslagwerk waarmee het kenniscentrum Groen & Handicap (G&H) al haar opgedane kennis verspreidt. G&H adviseert al meer dan 25 jaar over de toegankelijkheid van natuur- en recreatiegebieden. Op verzoek van onder andere Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en de Provinciale recreatieschappen heeft zij veel gebieden bezocht en adviezen gegeven over de verbetering van de toegankelijkheid. In de loop van de jaren is veel kennis en ervaring opgebouwd ([het SOP is gratis te downloaden](#)).

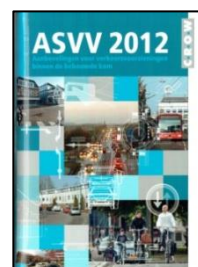


3. Richtlijnen voor verkeer en omgeving (CROW)

Het CROW ontwikkelt richtlijnen voor overheden, zoals gemeenten en provincies, op het gebied van Infrastructuur, Openbare Ruimte, Verkeer en Vervoer, Aanbesteden, enz.

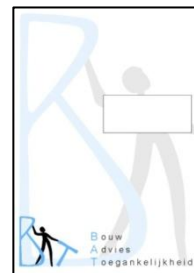
Belangrijke richtlijn met alles op het gebied van rijbanen, fietspaden en voetpaden is de 'ASVV 2012' en kost €185,00.

De ASVV is de standaard die door elke beleidsmaker en ontwerper wordt gehanteerd.



4. Bouw Advies Toegankelijkheid (BAT)

Het kenniscentrum BAT kent een lange geschiedenis. Rond 1981 het VN Jaar van mensen met een handicap, zijn in alle provincies POGgen opgezet (Provinciaal Overlegorgaan Gehandicaptenbeleid). Deze POGgen waren op verschillende terreinen actief (werk en armoede, recreatie, toegankelijkheid, enz). BAT is ontstaan vanuit het POG-Utrecht. Vanaf 1990 heeft BAT alle informatie gedigitaliseerd om zoveel mogelijk kennis op het gebied van toegankelijkheid te delen. In 2013 is de provinciale subsidie vervallen en sindsdien wordt het kenniscentrum vrijwillig voortgezet. Door het gratis verspreiden van informatie wil BAT een inclusieve samenleving realiseren. Op de [website van BAT](#) staan brochures, checklijsten, filmpjes en achtergrondinformatie. Bij het schrijven en bewerken van deze publicaties wordt de achterban altijd betrokken. BAT heeft meegewerkt aan vele landelijke publicaties zoals het HvT, het SOP, diverse uitgave van het CROW enz.



5. Toegankelijkheidslijst (wensen voor nieuwbouw)

Architecten en ontwerpers gaan standaard uit van het minimum dat vereist is. BAT kan zich niet voorstellen dat een opdrachtgever tevreden is met zo'n minimum. Een opdrachtgever gaat voor een 9 en niet voor een 5,5 of nog minder! Architecten kunnen zich niet of nauwelijks verplaatsen in mensen met beperkingen, weten niet wat nodig is en zijn niet op de hoogte van de wensen op het gebied van toegankelijkheid. Op website van BAT staat een [overzicht van wensen voor een toegankelijk gebouw](#). Deze lijst is opgesteld door belangenorganisaties waaronder het [Solgu](#) in de gemeente Utrecht. Als men deze wensen bijtijds aan de architect voorlegt, kan deze vrijwel alle wensen zonder kosten inpassen en ontstaat extra kwaliteit door een betere toegankelijkheid.



Invloed op het bouwproces

1. De gemeente als toetsers voor omgevingsvergunning

Volgens de [Wet algemene bepalingen omgevingsrecht](#) moet het bevoegd gezag (de gemeente) zorg dragen voor de bestuursrechtelijke handhaving van de betrokken wetten. Voor het verstrekken van een omgevingsvergunning moet een gemeente het bouwplan toetsen aan het Bouwbesluit en bij oplevering moet de gemeente handhaven. In het Bouwbesluit staan zoveel eisen waar een plan aan moet voldoen, dat veel gemeenten steekproefsgewijs de plannen toetsen. Gemeenten mogen geen aanvullende 'eigen' eisen stellen, maar zij kunnen, bij het toetsen van bouwplannen, de vereiste maatregelen op het gebied van toegankelijkheid prioriteit geven en intensiever handhaven.

Advies voor belangenbehartigers

Belangenbehartigers kunnen de gemeente/politiek vragen om de wetgeving op het gebied van toegankelijkheid, bij de vergunning verlening en achteraf bij de oplevering nauwkeurig te toetsen. Opdrachtgevers en ontwerpers zullen daardoor meer aandacht hebben en krijgen voor het aspect toegankelijkheid.

2. De gemeente als opdrachtgever

Een opdrachtgever bepaalt zelf wat er gebouwd moet worden en kan zelf eisen stellen aan de mate van toegankelijkheid. De architect dient deze eisen uit te voeren. Opdrachtgevers zijn vaak onduidelijk bijvoorbeeld door in het Programma van Eisen te stellen dat het gebouw 'toegankelijk' moet zijn. Een gebouw kan nooit 100 % toegankelijk zijn, er moeten altijd keuzes worden gemaakt. Denk bijvoorbeeld aan een liftopbouw op het dak, die hoeft niet toegankelijk te zijn. Er zijn weinig architecten met voldoende kennis op het gebied van toegankelijkheid, die deze opdracht voor de opdrachtgever kunnen invullen. BAT vindt dat de opdrachtgever, in dit geval de 'gemeente', zelf keuzes moet maken en niet de architect. In een overzicht waarin letterlijk alle toekomstige ruimten worden opgenomen, zou de gemeente prestatie-eisen kunnen vaststellen waar deze ruimten bij oplevering aan moeten voldoen ([zie voorbeeld formulier](#)).

In elk proces worden fouten gemaakt. De gemeente zou als opdrachtgever elk bouwproces, waarvan zij zelf opdrachtgever is, moeten evalueren en leerpunten voor volgende opdrachten moeten vaststellen. Het is vreemd dat dit, op het gebied van toegankelijkheid, tot op de dag van vandaag nog nooit is gebeurd. Daardoor zien we telkens weer dezelfde ontwerpfouten terug.

3. De gemeente als beleidsmaker

Het gemeentebestuur (de gemeenteraad en het college van B&W) vertegenwoordigen de bewoners en zijn daarom niet alleen verantwoordelijk voor de bruikbaarheid van de gemeentelijke gebouwen en de openbare ruimte. De gemeente zal ook particulieren op hun verantwoordelijkheid moeten wijzen. Zeker nu het VN-verdrag officieel is vastgesteld. Het gemeentebestuur heeft geen bevoegdheden om extra eisen aan de toegankelijkheid van nieuwe gebouwen te stellen, maar kan het onderwerp 'toegankelijkheid' bij woningbouwcorporaties, scholen, gezondheidsinstellingen en ook bij particulieren aan de orde stellen. Het verstrekken van goede informatie kan organisaties al op weg helpen.

4. Het gemeentelijk subsidiebeleid

De gemeente mag, bij het verstrekken van gemeentelijke subsidies, eisen stellen aan toegankelijkheid. Verschillenden gemeenten brengen dit al in praktijk. Soms is dit beperkt tot de subsidies voor evenementen, maar bijvoorbeeld de gemeente Utrecht heeft dit ingevoerd als beleidsmaatregel voor alle subsidies.



5. Woningbouwcorporaties

Woningbouwcorporaties beheren en verhuren woningen. Soms bouwen zij nieuwe woningen maar vaker renoveren zij woningen. De wetgever stelt al vanaf 1992 in de toelichting op het Bouwbesluit dat rolstoelgebruikers nieuwe gebouwen moeten kunnen betreden. De wetgever stelt dus eigenlijk dat nieuwe woningen bezoekbaar moeten zijn voor rolstoelgebruikers. Dat wil zeggen dat een rolstoel in de huiskamer en bij het toilet kan komen. Door de eisen die het Bouwbesluit stelt aan drempels en doorgangen mag men stellen dat er aan het niveau 'Bezoekbaar' geen extra kosten verbonden zijn. Sinds 1992 zijn er maar weinig woningen gebouwd die echt 'Bezoekbaar' zijn. Omdat woningbouwcorporaties telkens weer nieuwe opdrachten geven, is het heel zinvol om met deze organisaties in gesprek te gaan. Zij bepalen de woonmogelijkheden voor huurders in de toekomst.

Advies voor belangenbehartigers

Organiseer een overleg met de woningbouwcorporatie(s) en de gemeente en tracht procedure afspraken te maken dat voorafgaand en in elke bouwfase van elk nieuwbouw- en renovatieproject de gewenste en vereiste mate van toegankelijkheid in beeld wordt gebracht.

6. Lokale opdrachtgevers

Individuele opdrachtgevers zijn, zolang zij in de ontwerpfase zitten, vaak niet bekend. Als de ontwerpfase voorbij is, worden bouwplannen pas bekend gemaakt en is een goede toegankelijkheid nauwelijks meer in te passen.

Het is belangrijk om opdrachtgevers eerder op de hoogte te stellen dat een goede toegankelijkheid voor iedereen van belang is. De gemeentelijke website kan een geschikt medium zijn, omdat deze voorafgaand aan de aanvraag voor een omgevingsvergunning (bouwvergunning) vaak geraadpleegd wordt. Op de gemeentelijke website kan het belang van toegankelijkheid benoemd worden en kunnen hyperlinks naar goede informatiekanalen worden aangebracht.

Advies voor belangenbehartigers

Zorg dat dit op de gemeentelijke website komt te staan.



Onderzoeksmethoden

Inleiding

Soms is alles wat we om ons heen zien kort geleden gebouwd, maar de meeste voetpaden, parken, woningen en gebouwen zijn er al jaren. Vroeger was er weinig aandacht voor de bereikbaarheid, toegankelijkheid en bruikbaarheid voor mensen met beperkingen (BTB). Tegenwoordig is er meer aandacht voor. Helaas is de BTB nog steeds gebrekkig. Nog steeds ondervinden mensen met beperkingen dat nieuwe gebouwen en nieuwe bestratingen niet goed bruikbaar zijn. Zij worden daardoor in hun bewegingsvrijheid belemmerd. Om iets aan deze onwenselijke situatie te doen zal men eerst moeten onderzoeken wat er aan de BTB mankeert. BAT heeft hiervoor verschillende onderzoeksmethoden ontwikkeld.

Doel

Voordat je iets gaat onderzoeken is het belangrijk om je af te vragen wat je wilt bereiken? Er zijn verschillende doelen te onderscheiden

Gebouwde omgeving

- 1 Invloed uitoefenen op bouwplannen.
- 2 Een eigenaar/beheerder bewegen om een bestaand probleem te verbeteren.
- 3 Organisaties die regelmatig bouwen, bewegen om bouwprocedures te verbeteren.
- 4 Gebruikers informeren over de bruikbaarheid (denk aan gidsen en websites).
- 5 Toegankelijkheid / aanpasbaarheid van bestaande woningen

Inrichting openbare ruimte

- 6 Adviseren bij nieuwe bestratingsplannen en bij herbestratingen
- 7 Onderzoeken van de toegankelijkheid van bestaande voetpaden
- 8 Schouwen van een gebied
- 9 Onderzoek naar toegankelijkheid van wandelingen en ommetjes

1. Invloed uitoefenen op bouwplannen.

Het uitgangspunt van de wetgever is dat niemand op voorhand wordt buitengesloten. Gedurende de levensduur van een gebouw zullen er altijd bezoekers, werknemers dan wel bewoners zijn met fysieke beperkingen. Ook zien we dat bestemmingen van gebouwen in de loop van de jaren wisselen. Een kantoor wordt een wooncomplex, een bankgebouw wordt horeca, een winkelpand wordt praktijkruimte van huisartsen. Niemand weet hoe bestemmingen veranderen. Willen wij nu en ook in de toekomst problemen voorkomen dan moet *integraal toegankelijk bouwen* het uitgangspunt zijn. Deze werkwijze is niet kostenverhogend (vaak zal het goedkoper zijn) maar vraagt wel een andere opstelling van de architect. Het is van belang om de wens zo vroeg mogelijk aan de opdrachtgever door te geven, dat **alle ruimten in een gebouw in principe BTB zijn behalve als er argumenten zijn om dit niet te doen**. Wij kunnen ons niet voorstellen dat deze wens niet gehonoreerd wordt. Tegelijk is de bouwwereld conservatief en denkt zij in termen van wat niet toegankelijk en wat 'aangepast' moet zijn. De bouwwereld brengt op voorhand overal drempels aan, drempels die vaak helemaal niet nodig zijn.

Verder moet er onderscheid worden gemaakt in een *minimaal* niveau van toegankelijkheid en een *wenselijk* niveau van toegankelijkheid. Bij een minimaal niveau wordt een nieuw gebouw ontworpen voor één rolstoelgebruiker, terwijl in een dienstencentrum voor ouderen soms wel tien rolstoelgebruikers tegelijk kunnen binnenkomen. In een sportaccommodatie waar een wedstrijd rolstoelbasketbal plaats vindt, is het wenselijk dat alle groepskleedruimten geschikt zijn voor meerdere rolstoelgebruikers tegelijk. In dat geval is het wenselijk dat alle kledinghaken iets lager hangen. In dit



voorbeeld ziet u hoe belangrijk 'Design for all' is. Dit wenselijke niveau moet zo vroeg mogelijk in het proces aan de opdrachtgever worden voorgelegd. Wensen/suggesties zijn vrijblijvend, maar een wijze opdrachtgever zal zeker overwegen om ze zoveel mogelijk over te nemen. Belangengroepen uit de stad Utrecht hebben een voorzet gedaan die u kunt overnemen en aanvullen zie het '[Overzicht van wensen voor een bruikbaar en toegankelijk gebouw](#)'.

Fases in het bouwproces waar aandacht voor de BTB van belang is:

- Vaststellen van het Programma van Eisen (PvE).
- Schets ontwerp (SO)
- Voorlopig ontwerp (VO)
- Definitief ontwerp (DO)
- Bouwperiode
- Oplevering

Het beste resultaat wordt bereikt wanneer de opdrachtgever in elke fase van het ontwerp de toegankelijkheid *zèlf* controleert. BAT heeft daarvoor een methode ontwikkeld, waarbij de opdrachtgever met hulp van de architect per ruimte aangeeft welke mate van toegankelijkheid gewenst of vereist is (zie voorbeeld [Nieuwbouw toegankelijkheid per ruimte](#)). Het is de bedoeling dat deze tabel onderdeel is van het PvE en voorafgaand aan elke volgende fase ge-update wordt. De tabel is allesomvattend! Het lijkt veel werk om deze op te stellen. De ervaring leert dat dat erg meevalt.

Daarnaast heeft BAT een hulpmiddel ontwikkeld voor mensen die geen tekeningen/bouwplannen kunnen lezen. Aan de hand van een aantal vragen kunt u samen met de architect de toegankelijkheid beoordelen (zie [Nieuwbouw vragenlijst](#)). Dit hulpmiddel kunt u in elke ontwerpfase gebruiken.

2. Een eigenaar/beheerder bewegen om een bestaand probleem te verbeteren.

Als mensen problemen ervaren en klagen over de BTB van bestaande situaties, dan hebben veel mensen de ervaring dat er weinig met hun klacht gebeurt. Het serieus nemen van een klacht impliceert vaak een kostbare verbouwing, waarvoor de financiering niet eenvoudig te regelen is. Het is niet verwonderlijk dat eigenaars/beheerders terughoudend reageren op klachten. Zij hebben immers niet gerekend op zo'n investering. Het verhelpen van klachten en verbeteren van de BTB van bestaande en van nieuwe gebouwen vraagt een lange adem en vasthoudendheid. Soms voelt een eigenaar zich direct aangesproken en wil hij samen met u naar een oplossing zoeken. De richtlijn [Toegankelijk Bouwen](#) op de website van BAT kan dan een hulpmiddel zijn. U kunt ook verwijzen naar het *Handboek voor Toegankelijkheid (HvT)*, maar dat is vrij kostbaar en kan weer een argument zijn om niets te doen. In de richtlijn *Toegankelijk Bouwen* vindt u criteria voor een minimale mate van toegankelijkheid. De criteria zijn gebaseerd op het HvT. Deze criteria zijn algemeen en kunnen onvoldoende voor uw specifieke situatie zijn. Zo is het bijvoorbeeld niet dat deuren volgens de criteria altijd moeten worden voorzien van geautomatiseerde drangers. Voor veel rolstoelgebruikers met een beperkte hand- en armfunctie is dit wel vereist, anders kunnen zij niet zelfstandig binnenkomen.

Advies voor belangenbehartigers

Beschrijf uw probleem en bedenk een redelijke oplossing. Stuur uw bevindingen en uw voorstel naar de eigenaar en vraag om een gesprek. Blijf vriendelijk! Met een glimlach en vriendelijkheid bereik je meer dan met boosheid of gedram. Zorg dat er een ervaringsdeskundige bij het gesprek aanwezig is die het probleem inzichtelijk kan maken. Wanneer een eigenaar niet vanzelf in beweging komt, kan een bericht in de krant voor de eigenaar aanleiding zijn om toch in gesprek te gaan. Zo'n bericht is het sterkst als het een klacht is van een klant bij voorkeur een ervaringsdeskundige.



3. Organisaties die regelmatig bouwen, bewegen om bouwprocedures te verbeteren.

Gemeentes, woningbouwcorporaties, projectontwikkelaars, hogescholen en universiteiten bouwen en verbouwen telkens opnieuw en hebben niet altijd oog voor BTB. Wij willen dat deze organisaties zichzelf verantwoordelijk voelen en zich voornemen dat elk nieuw gebouw in principe volledig toegankelijk is en niemand op voorhand wordt buitengesloten. Het gaat niet om hoge extra investeringen, het gaat erom dat processen zo worden ingericht dat ontoegankelijkheid wordt voorkomen. Hoe het proces er voor nieuwbouw uit kan zien is eerder hierboven beschreven. Ook bij verbouwingen is het wenselijk dat men vanaf de start rekening houdt met BTB. Dat wil zeggen dat men net als bij nieuwbouw vooraf bekijkt wat de wensen zijn en dat men in elke fase van het ontwerpproces per ruimte aangeeft welke mate van toegankelijkheid gewenst of vereist is (zie [Nieuwbouw lijst per ruimte](#)).

De gemeente Utrecht heeft voor bouwprojecten waar zij zelf opdrachtgever van is, in 2017 de 'Utrechtse Standaard' vastgesteld, een verplichte procedure waar elk bouwproject aan moet voldoen waar de gemeente Utrecht opdrachtgever van is.

4. Gebruikers informeren over de bruikbaarheid (denk aan gidsen en websites).

Veel mensen met beperkingen willen vooraf weten of zij een gebouw kunnen gebruiken. Waar vind je bijvoorbeeld een restaurant of een bioscoop die rolstoeltoegankelijk is? Welke vergaderzaal heeft een voorziening voor slechthorenden? Deze informatie is voor veel mensen essentieel. Het is zinvol om in je eigen gemeente onderzoek te doen en deze gegevens te publiceren, zodat anderen daarvan kunnen profiteren. Publiceren kan op de eigen website, op de website van de gemeente of op websites die speciaal daarvoor zijn ingericht zoals www.ongehinderd.nl.

Informatie over toegankelijkheid (BTB) van gebouwen kent meerdere toepassingen.

Een overzicht van BTB van een specifieke groep gebouwen kan helpen om problemen aan de orde te stellen. Gemeenten hebben nauwelijks mogelijkheden om het beleid van particulieren op het gebied van BTB te beïnvloeden. Met behulp van zo'n onderzoek en publiciteit van de resultaten krijgt men een voet tussen de deur. Hoeveel tandartspraktijken in de gemeente zijn bijvoorbeeld rolstoeltoegankelijk? Dat zullen er weinig zijn. Een onderzoek naar alle praktijken, zal niet direct opleveren dat alle praktijkruimten worden aangepast. Maar doordat tandartsen door het onderzoek bewust worden van BTB zullen er tandartsen zijn die zich dit aantrekken.

BAT doet regelmatig op verzoek van gemeenten onderzoek en heeft voor belangenorganisaties en vrijwilligers verschillende vragenlijsten ontwikkeld,

[Winkels en horeca](#)

[Bestaande gebouwen](#)

5. Toegankelijkheid / aanpasbaarheid van bestaande woningen

Elke woning is weer anders en de mate van toegankelijkheid verschilt. Er zijn woningen die nauwelijks toegankelijk zijn met veel hoogteverschillen en er zijn gelijkvloerse woningen (veel appartementen en flats) die een grote mate van toegankelijkheid hebben. Woningbouworganisaties hebben vaak geen idee van de toegankelijkheid en aanpasbaarheid van hun eigen woningvoorraad. In de koopwoningensector wordt dit aspect nooit vermeld en hebben toekomstige kopers geen idee van de toegankelijkheid. En dat terwijl de toegankelijkheid een belangrijk item is omdat mensen zo lang mogelijk in hun eigen huis moeten blijven wonen, liefst tot hun dood. BAT heeft een checklist voor [bestaande woningen](#) ontwikkeld om de mate van toegankelijkheid op een eenvoudige wijze te meten. De checklist geeft tevens een indicatie van welke aanpassingen noodzakelijk zijn om de woning hoger te classificeren.

Wij zouden graag zien dat toekomstige huurders en kopers vooraf geïnformeerd worden en de mate van toegankelijkheid of aanpasbaarheid in hun overwegingen meenemen.



6. Adviseren bij nieuwe bestratingsplannen en bij herbestratingen

Voor het toetsen van nieuwe omgevingsplannen en herbestratingsplannen is nog geen checklist beschikbaar. Een goede toetsingsprocedure voor BTB is nog niet helemaal uitgekristalliseerd. Wij verwijzen naar de richtlijn '[Voetpaden voor iedereen](#)'. In deze richtlijn staan een aantal belangrijke uitgangspunten die onderdeel zouden moeten zijn van ontwerp opdrachten. Namelijk dat voetgangers verkeersdeelnemers zijn en in staat moeten worden gesteld om zich via bruikbare, veilige en logisch gelegen voetpaden te verplaatsen.

Vervolgens stelt de richtlijn dat deze toegankelijke looproutes op elke plattegrond moeten worden aangegeven. Zodat de ontwerper weet waar welke voorzieningen (denk aan opritten) vereist zijn en zodat bij oplevering duidelijk is welke routes getoetst moeten worden.

Wilt u plannen voor nieuwe bestratingen en herbestratingen controleren, vraag dan naar plattegronden waarop deze bruikbare, veilige en logisch gelegen voetpaden staan aangegeven.

7. Onderzoek de toegankelijkheid van bestaande voetpaden

De toegankelijkheid van een straat kunt u in beeld brengen met het formulier [Voetpad-evaluatie](#).

Dit formulier bestaat uit een tabel die letterlijk de plattegrond vormt van de straat die u in beeld wilt brengen. U zult mogelijk de richtlijn '[Voetpaden voor iedereen](#)' moeten raadplegen. Dit formulier maakt duidelijk welke voetpaden/trottoirs en oversteken geschikt of ongeschikt zijn of zelfs ontbreken. Dit formulier kan goed gebruikt worden als meldformulier naar de gemeente.

8. Schouwen van een gebied

Regelmatig worden zogenoemde 'schouwen' georganiseerd waar burgers, ambtenaren en politici problemen bekijken en bespreken. Een schouw heeft tot doel dat politici en ambtenaren inzicht krijgen in de problemen die bewoners ervaren (structureel). Schouwen gaat ook om beleidsbeïnvloeding. Een schouw moet niet worden verward met een eindevaluatie of oplevering, dan moet echt alles bekeken worden. Een schouw is een soort steekproef. Tijdens het schouwen wordt door de deelnemers onderling informatie uitgewisseld. Deze informatie wordt vaak niet of onvolledig gedocumenteerd. Het resultaat van veel schouwen is, dat er enkele praktische verbeteringen worden aangebracht, maar geen structurele verbeteringen. Om deelnemers van schouwen een handvat te bieden, zodat een schouw ook daadwerkelijk iets oplevert, heeft BAT een methode bedacht voor het organiseren van een schouw ([Methode om te schouwen](#)).

9. Onderzoek naar toegankelijkheid van wandelingen en ommetjes

Ook mensen met beperkingen hebben behoefte om een ommetje te maken en van parken te genieten. Maar zijn de wandelpaden in parken wel geschikt om met een rollator of een rolstoel een ommetje maken. Samen met het Kenniscentrum Groen & Handicap is een methode ontwikkeld om de bruikbaarheid van wandelpaden te meten. Om het makkelijk te maken, is uitgegaan van mensen die geen kennis hebben van rolstoelen (zie de checklist [Wandelpaden](#)).

